

บทที่ 2

แนวความคิดทางทฤษฎี

การมีส่วนร่วมทางการเมือง

การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองที่มีผู้ทำกันมากได้แก่ การศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเกณฑ์วัดนิยมใช้กันมากคือ การไปออกเสียงหรือไม่ออกเสียงเลือกตั้ง และการนิยมนิเทศการเมือง พฤติกรรมทางการเมืองที่แสดงออก (การลงคะแนน-ไม่ลงคะแนน) นี้ได้ถูกนำไปหาสัมพันธ์กับปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ มากมาย เช่น การที่คนอยู่ในเมืองใหญ่และในชนบท กลุ่มคนที่มียศการว่างงานสูง ชนกลุ่มน้อย ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ ระดับรายได้ ฯลฯ (ชัยอนันต์ 2526: 49-50) การศึกษาการเมืองการปกครองโดยนักรัฐศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ได้มีความพยายามสร้างแนวคิดต่าง ๆ เพื่อใช้ในการศึกษาอธิบายในเชิงประจักษ์ (empirical) โดยเฉพาะในการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (behavioral science) คำว่า "การมีส่วนร่วมทางการเมือง" ได้ปรากฏใช้กันอย่างแพร่หลายในระยะหลัง ปี ค.ศ.1960 (Carole Pateman, 1970: 1) เป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก เนื่องจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ครอบคลุมถึงกิจกรรมทุกชนิด

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เริ่มต้นจากงานของ Pateman (1970) และ Thompson (1970)

Pateman ได้เขียนหนังสือเรื่อง Participation and Democratic Theory โดยกล่าวถึงระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งพลเมืองมีส่วนร่วม โดยการเสนอทัศนะของนักคิดทางสังคมที่มีชื่อเสียง เช่น Rousseau, J.S. Mill และ G.D.X Cole ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ตามแนวคิดของ Rousseau ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองใน 2 นัย คือ

- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (making of decision)

- การมีส่วนร่วมเพื่อปกป้องประโยชน์ที่ควรจะได้รับและการรับรองรัฐบาลที่ถูกต้อง (protecting private interests and ensuring good government)

ส่วน J.S. Mill ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยแบบพลเมืองมีส่วนร่วมว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกัน และความผูกพันระหว่างบุคคล ทั้งในด้านชีวิตส่วนตัวและความรู้สึกภายในใจที่มีต่อสถาบันทางสังคม เป็นการยืนยันถึงสิทธิในความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม และการทำกิจกรรมทางการเมืองจะขึ้นอยู่กับว่าคุณคนนั้นมีส่วนร่วมอยู่ในสถาบันทางสังคมแบบใด นอกจากนี้

Mill ยังเน้นถึงว่าคุณคนควรมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศอย่างสอดคล้องกันไป และการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องตระหนัก เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตย ส่วนการมีส่วนร่วมในที่ทำงาน หากสามารถกระทำได้ก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในวงงานด้วย

G.D.X. Cole กล่าวว่า บุคคลต้องมีส่วนร่วมในทุกองค์กรทางสังคมที่เขามีส่วนเกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็น

จากการที่บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองและองค์กรต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น จะเป็นโอกาสสำหรับการเรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตยด้วย

Pateman ได้สรุปไว้ว่า ประชาธิปไตยแบบพลเมืองมีส่วนร่วมถูกสร้างขึ้นจากการที่บุคคลมีความเกี่ยวข้องกับองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว เขาอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

การดำเนินการให้มีการเลือกตั้งตัวแทนในระดับประเทศ มิได้เป็นสิ่งแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ แต่การที่บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสูง ซึ่งเกิดจากการได้รับการขัดเกลาทางสังคมด้านการเมือง ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลนั้นมีทัศนคติและจิตสำนึกทางการเมืองที่พัฒนาขึ้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่า

Pateman เน้นถึงว่า ประชาธิปไตยแบบพลเมืองมีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็นในสังคม ซึ่งถือว่าระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตย และบุคคลจะเกิดการเรียนรู้ทางการเมืองก็โดยการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมอุตสาหกรรมซึ่งบุคคลใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงาน และการดำเนินชีวิต ซึ่งมีโอกาสให้เขาเรียนรู้ถึงการทำงานร่วมกันของสังคมคนหมู่มาก (Pateman, 1970: 24-42)

ส่วน Thompson ได้เขียนเรื่อง The Democratic Citizen : Social Science and Democratic Theory in the Twentieth Century ซึ่งเป็นการเสนอแนวคิดในเรื่องความตระหนักในฐานะพลเมืองว่า มาตรฐานของความตระหนักในฐานะพลเมืองสามารถแสดงให้เห็นได้ทั้งในสภาพการณ์ทั่ว ๆ ไป และทางด้านแนวคิดหรืออุดมคติ ซึ่งจะนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า เป้าหมายของประชาธิปไตย ซึ่งภาระที่พลเมืองทุกคนจะต้องกระทำ คือ การร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง (participation) ประชาชนทุกคนจะต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการทางการเมือง ซึ่งเขามีโอกาสเลือกในระบบการเมือง หากว่าประชาชนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในสิ่งที่เขาควรจะได้รับ ผลที่ตามมาก็คือ ไม่มีใครจะเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดนอกจากตัวของเขาเอง กล่าวคือ การที่บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น จะส่งผลให้เขาเกิดความรู้สึกถึงความสามารถทางด้านการเมืองสูงตามไปด้วย
2. การแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง (discussion) เกิดจากความเชื่อที่ว่า ผลประโยชน์และความปรารถนาของประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ก็ด้วยตัวเขาเอง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการโดยคนอื่น หรือแรงผลักดันจากภายนอก นอกจากนี้ กระบวนการในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเชื่อว่าจะเป็นการเร้าระดมให้ประชาชนทุกคนได้ตระหนักถึงตนเอง และความผูกพันที่มีต่อกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิก เป็นโอกาสในการเปิดทางให้เห็นถึงประโยชน์ที่เขาควรจะได้รับอย่างแท้จริง
3. การไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) เป็นสิ่งที่สำคัญในการตัดสินใจถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้รับ หากว่าความรู้สึกในความสามารถทางด้านการเมืองของประชาชนสามารถพัฒนาขึ้นได้ ผลที่ตามมาก็คือ สภาพการณ์ซึ่งการตัดสินใจในการไปใช้สิทธิถูกดำเนินการอย่างเป็นไปด้วยดี จะทำให้เขารู้สึกว่าเขาได้แสดงบทบาทในบางส่วนของกระบวนการ ซึ่งจะส่งผลกระทบถึงผลของการเลือกตั้งที่ตามมาด้วย
4. ความเสมอภาค (equality) ประชาชนทุกคนต้องมีความเสมอภาคในการร่วมตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานในทางเลือกตั้งทางสังคมและการเมือง กิจกรรมทางการเมืองทุกอย่างก็ควรมีการดำเนินการให้เป็นไปตามกลางความเสมอภาคด้วย

Thompson ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องประชาธิปไตยแบบพลเมืองมีส่วนร่วมว่าจะตระหนักถึงปัจจัยที่สำคัญ ๆ 3 ประการ คือ

1. สถานการณ์ (condition) ระบบการเมืองนั้นเป็นไปเช่นไรสามารถประเมินได้จากสภาพที่เป็นอยู่ว่ามีสภาพที่น่าพอใจหรือไม่ จึงเป็นความจำเป็นในเชิงประจักษ์ที่จะทำให้เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยที่เป็นอยู่มีความมั่นคง ถาวร และดำเนินไปได้ด้วยดี จุดมุ่งหมายของประชาธิปไตยมีอยู่ว่า ระบบการเมืองจะต้องกำหนดกฎเกณฑ์และการตัดสินใจทางเลือกกระทำที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในประโยชน์ที่ประชาชนส่วนใหญ่ควรจะได้รับ ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญ ๆ ได้แก่

1.1 ความต้องการประชาธิปไตย

1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมทางสังคม เช่น

- การมีส่วนร่วมทางการเมือง
- การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม หรือพรรคการเมือง
- การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

1.3 การปกครองโดยเสียงข้างมาก

1.4 การมีเสรีภาพ

1.5 ในเรื่องความเสมอภาคทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และ

โอกาส

2. ความคิดสร้างสรรค์ (constructive ideals) เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงสภาพโดยทั่วไป ซึ่งต้องคำนึงถึงสภาพโดยทั่วไป ซึ่งต้องคำนึงถึงแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงในทางที่พัฒนาขึ้น เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนสูงขึ้น อันเกิดจากเขาได้รับการพัฒนาทางด้านความคิด ทศนคติ จนเกิดจิตสำนึกทางการเมืองสูงขึ้นตามไปด้วย

3. ความตระหนักอย่างจริงจัง (reconstructive ideals) เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงสภาพโดยทั่ว ๆ ไปบางอย่าง ซึ่งยังไม่มี การตระหนักอย่างจริงจังในโครงสร้างทางสังคมในขณะนี้ ถึงแม้ว่าระบอบประชาธิปไตยที่เป็นอยู่จะมีสภาพที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง แต่ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลจะต้องดำเนินต่อไป โดยอาศัยการพัฒนาตนเองและการพัฒนาระบบ จึงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาอุดมคติทางการเมืองที่ต่อเนื่องไปอีกระดับหนึ่ง (Thompson, 1970 : 27-46)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล ซึ่งปรากฏในงานของ Nie, Powell and Prewitt (1969) และงานของ Verba, Nie and Kim (1978)

Olsen (1974) ได้เสนอทัศนะถึงเรื่องการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับองค์การทางสังคมว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของบุคคล จะเห็นได้ว่า จากงานวิจัยในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนซึ่งเพิ่งเริ่มต้นขึ้นในราว 20 ปี ที่ผ่านมา พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของสาขาวิชาสังคมวิทยาการเมืองจะมีนักสังคมวิทยาหลาย ๆ ท่านเป็นผู้เริ่มต้นศึกษาและสร้างผลงานในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในแง่พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะแตกต่างกันออกไปบ้าง ขึ้นอยู่กับแนวคิดและแนวทางที่ต้องการเสนอของนักคิดแต่ละคน ซึ่งบางท่านก็จะเน้นความหมายในด้านรัฐศาสตร์เป็นหลัก และบางท่านก็เสนอครอบคลุมทั้งในด้านสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ในเชิงสังคมวิทยาการเมือง

McClosky ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปโดยความสมัครใจ (voluntary activities) ของสมาชิกของสังคมในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการเลือกผู้ปกครองและกำหนดนโยบายของรัฐ (McClosky, 1968 : 252)

Kasse และ Marsh ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่เป็นไปโดยความสมัครใจ ซึ่งประชาชนแต่ละคนตั้งใจที่จะให้มีอิทธิพลต่อทางเลือกในทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ของระบบการเมือง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม (Kasse and Marsh, 1979 : 42)

Nie และ คณะ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมายของประชาชนซึ่งอาจจะมีมากหรือน้อยก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลในการเลือก หรือกำหนดบุคคลในคณะรัฐบาลหรือการบริหารงานของรัฐบาล เขายังได้แยกให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย (democratic participation)

กับการมีส่วนร่วมแบบพิธีการหรือเพื่อสนับสนุนรัฐ (ceremonial or support participation) ไว้ว่า การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย จะเน้นที่การกระทำของประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อหวังผล และอิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาล

ส่วนการมีส่วนร่วมแบบพิธีการหรือเพื่อสนับสนุนรัฐ หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นการเฝ้าระดมโดยรัฐ เพื่อให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมของรัฐ ซึ่งอาจไม่ได้เป็นไปตามความสมัครใจ (Nie, Verba and Kim, 1978 : 46-47)

Milbrath และ Goel ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า เป็นการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของพลเมืองแต่ละคนที่ต้องการจะมีอิทธิพล หรือสนับสนุนต่อรัฐและระบบการเมือง

จากการนิยามในลักษณะนี้จะพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่เพียงแต่เป็นการแสดงบทบาทอย่างกระตือรือร้นของพลเมืองที่จะติดตามผล และส่งอิทธิพลต่อผลสำเร็จในทางการเมือง แต่ยังรวมถึงลักษณะของการกระทำหรือบทบาทนั้น ๆ จะต้องเป็นพิธีการและสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองด้วย (Milbrath and Goel, 1977 : 2)

Myron Weiner (ใน Binder และคณะ, 1971) ได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่เป็นการสนับสนุน หรือการกระทำเพื่อเรียกร้องต่อผู้นำรัฐบาล
2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ ความพยายามเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการใช้อิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาล หรือการเลือกผู้นำ
3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำของพลเมืองของรัฐที่มีความถูกต้องตามที่กำหนดไว้ในตัวบทกฎหมาย
4. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มีตัวแทนทางการเมือง เนื่องจากบุคคลจำนวนมากไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีผลได้โดยตรง
5. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ สภาพที่บุคคลเกิดความรู้สึกแปลกแยก (alienation) ไม่อยากเข้าร่วมทางการเมือง เพราะเห็นว่าหาประโยชน์ไม่ได้เลยหรือได้น้อยมาก

ข้อสังเกต ความหมายในแง่นี้จะเน้นถึงสภาพที่บุคคลในสังคมส่วนหนึ่งจะมีทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลอื่น ๆ โดยจะมองว่าการเมืองไม่เป็นเรื่องเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อชีวิต สอดคล้องกับที่ Milbrath (1977) จัดกลุ่มบุคคลกลุ่มนี้ว่า เป็นพวกที่ไม่สนใจการเมือง (apathetic)

6. ผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองจะหมายถึง ผู้ที่มีความกระตือรือร้นหรือตื่นตัวทางการเมืองเป็นพิเศษ เช่น ผู้ที่สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง การสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การเข้าร่วมประชุมทางการเมือง และการใช้เวลาสนใจต่อปัญหาส่วนรวม นอกจากนี้ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต้น ๆ ด้วย เช่น การไปใช้สิทธิหรือไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การพูดคุยปัญหาทางการเมืองกับเพื่อนบ้าน การแสดงทัศนคติทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน

7. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มีความต่อเนื่องตลอดเวลากิจกรรมซึ่งอยู่ในสภาพซึ่งสามารถวัดได้และมีลำดับ จะเห็นได้จากสถาบันซึ่งมีลักษณะต่อเนื่องและเป็นระบบหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันและมีระดับความรุนแรง เช่น การรวมกลุ่มยกพวกทำร้ายกัน หรือการลอบสังหารทางการเมือง

8. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายในการเลือกผู้นำ และกำกับนโยบายสาธารณะ รวมถึงความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อระบบราชการ

9. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มีผลกระทบต่อการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

10. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การกระทำทางการเมืองซึ่งแต่ละสังคมจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป ในสังคมหนึ่งอาจจะถือว่าการกระทำทางการเมือง แต่อีกสังคมอาจจะถือว่าไม่เป็นก็ได้ หรือในช่วงเวลาหนึ่งถือว่าการกระทำทางการเมือง แต่อีกช่วงเวลาอาจไม่ถือว่าการกระทำทางการเมืองก็ได้

นอกจากนี้ Weiner ยังสรุปนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่าเป็นกิจกรรมโดยสมัครใจ ซึ่งอาจจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตาม อาจมีการจัดระเบียบหรือไม่ก็ อาจเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง อาจถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกต้อง โดยความตั้งใจที่จะให้มี

อิทธิพลต่อรัฐในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การบริหารงาน ตลอดจนการเลือกผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

จากความหมายข้างต้นอาจจะกำหนดเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. จะต้องมึลักษณะเป็นการกระทำ
2. การกระทำเป็นไปโดยความสมัครใจของประชาชน
3. การกระทำนั้นต้องให้ประชาชนมีโอกาเลือกในทางการเมือง

(Weiner ใน Binder และคณะ, 1971 : 161-165)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามทัศนคติของนักรัฐศาสตร์ ซึ่งจะเน้นในด้านการเมืองเป็นจุดใหญ่ เพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องนี้ทางด้านสังคมวิทยาการเมือง จึงขอเสนอความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามแนวคิดของ Lawrence A. Scaff ซึ่งเสนอไว้ในบทความชื่อ "Two Concepts of Political Participation"

Scaff ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 2 แนวทาง ซึ่งครอบคลุมความหมายในขอบเขตของสังคมวิทยาการเมือง คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะของการปฏิสัมพันธ์ (participation as interaction) ซึ่งเน้นความคิดในฐานะที่บุคคลเป็นสมาชิกของสังคม เป็นผู้ตระหนักตนในฐานะพลเมืองที่ต่อมีส่วนได้รับความเป็นธรรม และมีแนวทางในการปฏิบัติตนต่อส่วนร่วมในฐานะพลเมืองดี (common good)

เป็นทัศนคติมองการเมืองว่าเป็นชุดของกิจกรรมและความสัมพันธ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การดำรงอยู่ของสังคม ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม และกระตุ้นให้มีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชน

ในฐานะที่เป็นรูปแบบของกระทำทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเห็นได้จาก การที่บุคคลตระหนักในผลประโยชน์พื้นฐานของชุมชน ซึ่งการแสดงออกอาจจะเห็นได้ชัดเจนทั้งในรูปแบบที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมก็ได้

ในกรณีนี้จะเน้นในเสรีภาพที่จะกระทำร่วมกับบุคคลอื่น เพื่อที่จะดำเนินการไปสู่เป้าหมายร่วมกัน

ความคิดเห็นในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่หนึ่ง แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างพฤติกรรมส่วนบุคคลที่มีต่อกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดการหน้าที่ (functions) ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้ทางการเมืองมากขึ้น เกิดการตระหนักในหน้าที่ของตน และการพัฒนาคุณธรรมทางการเมือง เช่น ความรู้สึกในเรื่องการให้ความร่วมมือ (sense of cooperation)

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะการกระทำเพื่อเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมาย (participation as instrumental action) ในความหมายนี้จะเน้นอย่างมากในความสัมพันธ์ของอิทธิพลและอำนาจมากกว่าความเป็นธรรมและชุมชน เพราะจะเน้นในเรื่องการพิทักษ์สิทธิของบุคคลและการแสวงหาประโยชน์ในบริบทของการแข่งขัน

ทัศนะของการกระทำในแง่หนึ่ง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลในการแบ่งปันอำนาจทางการเมือง การเมืองในที่นี้จึงเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรทางอำนาจอันทรงคุณค่าตามวาทะของ Lasswell ที่ว่า "กระบวนการทางการเมืองเป็นการก่อรูป แบ่งปัน และการใช้อำนาจ"

เสรีภาพที่กล่าวถึงจึงเกี่ยวข้องกับปกป้องผลประโยชน์ส่วนตน การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นเพียงเครื่องมือที่จะนำไปสู่เป้าหมาย

ความคิดในเรื่องการหน้าที่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่หนึ่ง คือ การรับรองผลประโยชน์ของพลเมืองจะถูกมองข้ามไปโดยผู้มีอำนาจ ผู้มีอำนาจจะดำเนินการทุกอย่างให้เป็นไปตามกฎหมาย ภายใต้การตัดสินใจของผู้นำที่จะเลือกระบบซึ่งผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจ

ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Nie และ Verba ได้จำแนกถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การเลือกตั้ง (voting) ถือเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด การเมืองในระบบประชาธิปไตยจะต้องจัดให้มีการเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงค่านิยม และแรงสนับสนุนของตนที่มีต่อผู้นำ หรือกดดัน (pressure) เพื่อให้ผู้นำต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนต่อไป

2. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (campaign activity) กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่
 หนักขึ้น และต้องการความคิดริเริ่มมากกว่าการเลือกตั้ง ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่สามารถสื่อสารหรือชี้
 ให้เห็นถึงความนิยมของประชาชน เพราะผู้ร่วมรณรงค์จะมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับผู้มีสิทธิ
 เลือกตั้งอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงนี้ได้แก่ การชักชวนให้ผู้อื่นไปเลือกตั้ง
 และทำงานเพื่อพรรคการเมือง ตลอดจนการร่วมประชุมสัมมนาทางการเมืองการบริจาคเงินสนับสนุน
 สนับสนุนพรรคการเมือง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

3. การติดต่อในฐานะพลเมือง (citizen-initiated contacts) เป็นกิจกรรมที่
 บุคคลติดต่อกับรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ โดยถือเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
 ซึ่งเห็นว่าสำคัญและน่าสนใจ จึงสามารถคาดหวังในแง่ประโยชน์ได้มากเฉพาะส่วนบุคคล แต่มีอิทธิ
 พผลต่อรัฐบาลเพียงเล็กน้อย เนื่องจากเป็นการกระทำของคนจำนวนเล็กน้อย เช่น การร้องเรียนถึง
 เจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุง

4. การร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือองค์กรทางสังคม (cooperative activity)
 เป็นกิจกรรมที่บุคคลกระทำร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ในเรื่องที่เป็นปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการ
 เมือง แตกต่างจากแบบที่ 3 เพราะเป็นการเข้าร่วมในลักษณะกลุ่ม แต่ก็มีผลคล้ายคลึงกัน
 ในการริเริ่มกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในเวลาใดเวลาหนึ่งที่เกิดปัญหา ซึ่งมีผลกระทบ
 ต่อกลุ่มและกิจกรรมที่เกิดขึ้น อาจจะกระทำในลักษณะของกลุ่มที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

กลุ่มประเภทนี้มีความสำคัญ เพราะสามารถเสนอข้อมูลที่แสดงถึงระดับความพึงพอใจ
 ของประชาชน จึงมีอิทธิพลต่อรัฐด้วย เพราะกลุ่มประเภทนี้เริ่มต้นจากการที่สมาชิกของกลุ่มมี
 ความสนใจในปัญหาร่วมกัน และมีความตั้งใจที่ร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น เพื่อดำเนินงานไปสู่
 เป้าหมาย (Nie and Verba, 1975 : 9-11)

Huntington และ Nelson ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน
 ลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ได้เพิ่มเติมกิจกรรมทางการเมืองบางรูปแบบเพื่อให้สมบูรณ์และครอบคลุม
 เนื้อหามากขึ้น โดยจัดแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

1. กิจกรรมการเลือกตั้ง (electoral activity) หมายถึง กิจกรรมการออก
 เสียงลงคะแนนเลือกตั้ง และการเข้าร่วมรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง

2. การลอบบี้ (lobby) หมายถึง การติดต่อเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมือง เพื่อหาทางเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์

3. กิจกรรมองค์กร (organizational activity) เป็นกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มองค์กรใดองค์กรหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะอย่าง หรืออาจจะเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมก็ได้

4. การติดต่อเฉพาะเรื่อง (contacting) หมายถึง การติดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ทางการเมืองเป็นการส่วนตัว โดยมีจุดมุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัวและครอบครัว ตลอดจนจุดหมายของตนเอง

5. การใช้กำลังรุนแรง (violence) เป็นกิจกรรมที่พยายามสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยการทำร้ายร่างกาย ทำลายทรัพย์สิน กิจกรรมนี้อาจดำเนินไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมือง เช่น การก่อรัฐประหาร การลอบสังหารผู้นำทางการเมือง หรืออาจมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง เช่น การปฏิวัติ (Huntington and Nelson, 1982 : 12-13)

สำหรับสภาพทั่ว ๆ ไปในทางการเมืองของประเทศไทย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อาจจำแนกออกได้เป็น 2 รูปแบบสำคัญ คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการ
 2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการ
- (บุญเรือง บุรภักดิ์, 2529 : 56-70)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการ

เป็นรูปแบบอันเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้กันโดยทั่วไปในประเทศต่าง ๆ ที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

การใช้สิทธิเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชน อาจจะเป็นการเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายของชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยการพูด อภิปราย การเขียน และการพิมพ์ สิ่งเหล่านี้ถือว่าการมี

ส่วนร่วมแบบเป็นทางการที่สำคัญไม่น้อย เพราะจะส่งอิทธิพลให้รัฐบาลต้องรับฟังและนำไปปฏิบัติใน
สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

การรวมกลุ่ม อาจเป็นการรวมกลุ่มของผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อรักษา
และปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บางกลุ่มอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อพิทักษ์
ผลประโยชน์ของสาธารณชนทั่วไป ซึ่งต่างก็ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นกัน

การจัดตั้งและการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลที่มี
ความคิดเห็นทางการเมืองตรงกัน และมีความมุ่งหมายที่จะจัดการบริหารประเทศให้เป็นไปตาม
อุดมการณ์และแนวปฏิบัติที่กำหนดเอาไว้ ระบบพรรคการเมืองถือว่าเป็นองค์กรทางการเมืองที่มี
ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยเฉพาะ และ
เป็นองค์กรที่ประชาชนสามารถร่วมจัดตั้งขึ้นได้โดยตรง โดยร่วมกันจัดตั้งพรรคเพื่อความมุ่งหมายที่
จะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองอย่างแท้จริง เช่น การจัดตั้งรัฐบาล

การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประชาชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย
ตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ต้องไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่ง
หมายถึงประชาชนต้องการจะให้ผู้ใดเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตน หรือทำหน้าที่เป็นตัวแทนพวก
เขาในการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของปวงชน การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงเป็นการ
แสดงถึงความเป็นผู้มีความสำนึกทางการเมืองสูง มีความรู้ ความเข้าใจอย่างเพียงพอในการมี
ส่วนร่วมทางการเมือง

การช่วยรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้มักจะ
ดำเนินไปเฉพาะในช่วงที่จะมีการเลือกตั้ง เพราะประชาชนผู้ใดก็ตามที่เป็นสมาชิกหรือเป็นผู้สนับสนุน
ส่นุนพรรคการเมืองใด ก็ย่อมจะช่วยรณรงค์หาเสียงช่วยพรรคนั้น ๆ เพื่อที่จะใช้พรรคที่ตนสนับสนุน
หรือเป็นสมาชิกได้รับเลือกตั้งด้วยเสียงข้างมาก จะได้มีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลเพื่อจะนำนโยบาย
ของพรรคมาใช้ในการบริหารประเทศ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ บางสิ่งบางอย่างจะไม่ยอมรับและไม่เปิดโอกาสให้
ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมได้โดยตรง แต่ก็มีความสำคัญไม่น้อย ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา
ระบบการเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้จำแนกได้ดังนี้

การเดินขบวนประท้วง การเดินขบวนประท้วงนี้เป็นการรวมตัวกันของประชาชน เพื่อแสดงออกถึงการไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของรัฐบาล การดำเนินการประท้วงแต่ละครั้งจะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป เป็นการแสดงออกซึ่งพลังของประชาชนส่วนใหญ่ว่า พวกเขาต้องการสิ่งใด และอยากให้รัฐบาลสนองตอบเช่นไร การเดินขบวนประท้วงครั้งสำคัญในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2516 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครองอย่างมาก ถึงแม้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้เป็นแบบที่ไม่เป็นทางการ แต่ก็มิมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาระบบการเมืองการปกครองของประเทศไทยไม่น้อยไปกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบอื่น ๆ

การก่อความวุ่นวายทางการเมือง การก่อความวุ่นวายทางการเมืองส่วนมากมักจะเกิดจากการปลุกระดมโดยกลุ่มพลังต่าง ๆ เช่น กลุ่มนิสิต-นักศึกษา กลุ่มสหภาพแรงงาน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ โดยจะหยิบยกเอาข้อบกพร่องของรัฐบาลขึ้นมาเป็นสาเหตุ เมื่อมีการปลุกระดมก็ย่อมมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงการต่อต้านการกระทำของรัฐบาลในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนัดหยุดงาน การรณรงค์ให้ความร่วมมือกับรัฐบาล ซึ่งจะมีผลเสียหายทั้งทางด้านเศรษฐกิจและอื่น ๆ จึงจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องหามาตรการแก้ไข เพื่อให้รัฐบาลสามารถบริหารประเทศไปได้

การให้ความรุนแรงทำร้ายร่างกายและทรัพย์สิน วิธีการแบบนี้เป็นการก่อวินาศกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลอบวางระเบิดสถานที่สำคัญ การข่มขู่เพื่อให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว เป็นวิธีการที่คนส่วนใหญ่ของประเทศไม่เห็นด้วย แต่เป็นผลกระทบต่อบริษัทที่จะต้องดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ หรือไม่หันมาให้ความสนใจต่อปัญหาและหาทางแก้ไข

การปฏิวัติ (Revolution) เป็นการใช่วิธีการรุนแรงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง และโครงสร้างของสังคมอย่างฉับพลัน อันมีสาเหตุหลาย ๆ ประการ เช่น สาเหตุทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือการเรียกร้องของประชาชนซึ่งหมดความอดทนต่อการปกครองของรัฐบาลจนเกิดความกดดันทำให้ประชาชนจับกลุ่มก่อจลาจลสร้างความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมืองเป็นเหตุให้มีการนองเลือดนำไปสู่การปฏิวัติ วิธีการแบบนี้ถือว่าประชาชนมีส่วนร่วมด้วยเพราะอย่างน้อยก็เป็นกลุ่มที่ช่วยสนับสนุน เพราะไม่เช่นนั้นการปฏิวัติคงไม่สำเร็จ

ผลงานการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในต่างประเทศ มีการใช้แนวคิด (concepts) ต่าง ๆ มากมายในการศึกษาวิจัย

Nie, Powell และ Prewitt (1969) ทำการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน อิตาลี และเม็กซิโก โดยกำหนดแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. สถานภาพของบุคคล (social status)
2. การเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การ (organization involvement)
3. ความตระหนักในหน้าที่พลเมือง (citizen duty)
4. การได้รับข้อมูลด้านการเมือง (political information)
5. การตระหนักในผลกระทบต่อนโยบายรัฐ (perceived governmental impact)
6. ความมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy)
7. การรับรู้ข่าวสารการเมืองทางสื่อมวลชน (political attentiveness)

Paul Burstein (1972) ได้ทำการศึกษาเรื่องโครงสร้างทางสังคมกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน อิตาลี และเม็กซิโก โดยกำหนดแนวคิดที่ใช้ศึกษาดังนี้

1. สถานภาพของบุคคล (ascribed attributes)
2. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic status)
3. การเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การ (organization involvement)
4. การรับรู้ข่าวสารการเมืองทางสื่อมวลชน (media involvement)
5. ความพอใจต่อการทำงานของรัฐบาล (evaluation of government)
6. ความสำคัญของรัฐบาล (importance of government)

มีบางแนวคิดที่มีผู้นำมาใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศไทย เช่น การศึกษาเรื่องการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดย ประสิทธิ์ สันติกาญจน์ (2530) ใช้ตัวแปรในการศึกษา คือ

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (socio-economic status)
2. การที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การ (organizational involvement)

3. ความรู้สึกในความสามารถทางการเมืองของบุคคล (political efficacy feelings)

ระดับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในประชาธิปไตยแบบตัวแทนในยุคปัจจุบัน มีอย่างน้อยต่างกัน Milbrath ได้จัดลำดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 14 ระดับด้วยกัน ดังนี้ (Milbrath 1965 pp.16-19)

1. รับฟังหรือรับทราบข่าวสารทางการเมือง (เป็นการเกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับต่ำสุด หรือน้อยที่สุด แต่มีคนเกี่ยวข้องด้วยมากที่สุด)
2. ไปออกเสียงลงคะแนน
3. ชักชวนให้ผู้อื่นสนทนาเรื่องการบริหารการเมือง
4. ชักชวนให้ผู้อื่นใช้สิทธิ ออกเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง
5. ช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยวิธีการต่าง ๆ
6. ติดต่อแสดงความเห็นหรือข้อเรียกร้อง ต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือนักการเมือง
7. สนับสนุนด้วยการบริจาคเงินให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
8. ติดตามการหาเสียงของนักการเมืองบางคนหรือหลายคน
9. ช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งรณรงค์หาเสียง
10. เป็นสมาชิกพรรคโดยทำงานให้พรรคการเมืองเป็นประจำเสมอ
11. เข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนของพรรค
12. ช่วยหาเงินเข้าเป็นกองทุนของพรรค
13. สมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง เพื่อตำแหน่งทางการเมือง
14. เป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคหรือได้รับเลือกตั้ง (เป็นการเกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับมากที่สุด แต่มีผู้เกี่ยวข้องโดยตรงน้อยที่สุด)

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้นิยามแนวความคิดในรูปกิจกรรมทางการเมืองไว้ 6 ประเภท คือ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว 2533: 1-10)

1. การร้องเรียนด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร
2. ร่วมเดินขบวนเรียกร้อง
3. ติดโปสเตอร์ช่วยหาเสียง
4. สนับสนุนให้ญาติมิตรสมัครรับเลือกตั้ง
5. เป็นหัวคะแนน
6. เคยสมัครรับเลือกตั้ง

ในแต่ละสังคม คนจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่เท่าเทียมกัน นั่นคือ คนบางคนเท่านั้นที่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยเหตุนี้ Robert A. Dahl จึงได้แบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามความเกี่ยวข้องกับการเมือง คือ (สิทธิพันธ์ุ พุทธuhn 2525, 152-154)

1. กลุ่มที่ไม่สนใจการเมือง (apolitical strata)

กลุ่มนี้ประกอบด้วยบุคคลที่ไม่ยินดียินร้าย ไม่มีความตื่นตัวกระตือรือร้นทางการเมือง ส่วนสาเหตุที่ทำให้บุคคลไม่สนใจทางการเมืองนั้น พอจะสรุปได้อย่างหยาบ ๆ เป็น 6 ประการคือ

ประการแรก พวกนี้คิดว่าในเชิงเปรียบเทียบแล้วถ้าเขาดำเนินกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่กิจกรรมทางการเมืองจะได้ผลประโยชน์หรือได้รับการตอบแทนที่มีคุณค่าสูงกว่ากิจกรรมทางการเมือง

ประการที่สอง พวกนี้คิดว่าข้อเลือก หรือทางเลือกที่นำไปให้พวกเขาเลือกนั้น ไม่ความแตกต่างอะไรมากถึงไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งก็ไม่เป็นไร ตัวอย่างนี้อาจพบได้จาก สังคมอเมริกัน พวกนี้ร้อยละ 40 คิดว่า พรรคเดโมแครต (Democrat) กับ พรรครีพับลิกัน (Republican) ไม่ได้แตกต่างอะไรกันมาก แนวนโยบายของทั้งสองพรรคก็มีแนวโน้มไปในทางเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ พวกนี้จึงไม่ไปเลือกตั้ง

ประการที่สาม พวกนี้คิดว่าแม้ พวกเขาจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ ก็ไม่ได้ช่วยให้ผลที่ออกมาผิดแผกไปจากเดิมเลย เช่น ในการเลือกตั้งบางจังหวัด ผู้สมัครของพรรคเด่นพรรคหนึ่งได้รับการเลือกตั้งมาตลอด หลายคนเชื่อว่าแม้ตนไปเลือกตั้งโดยลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครอีกพรรคหนึ่งที่มีแนวนโยบายที่ตรงกับความต้องการของเขา ผู้สมัครคนนั้นก็ไม่มีวันที่จะได้รับการเลือกตั้งอยู่ดี จึงไม่ไปเลือกตั้งเสียเลย

ประการที่สี่ พวกเขาคิดว่าผลที่จะออกมาจากการเลือกตั้งหรือจากกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ จะเป็นไปตามที่คนปรารถนา สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับคนค่อนข้างแน่ แม้ว่าตนจะไม่ไปใช้สิทธิหรือเข้าไปมีส่วนร่วมก็ตาม

ประการที่ห้า พวกเขามองว่าการเมืองเป็นเรื่องสลบซับซ้อน ต้องมีความเชี่ยวชาญชำนาญในทางนี้ หรือไม่ก็ต้องมีการศึกษามีความรู้ดี ส่วนพวกตนมีความรู้ที่น้อยเกินไปที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพได้

ประการสุดท้าย กระบวนการในระบบการเมืองตลอดจนวิธีการในการเข้าไปมีส่วนร่วมที่ซับซ้อน หยุ่มหยุ่มเกินความจำเป็นเกินไปเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่ง ที่ทำให้บุคคลเพิกเฉยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองเสียเลย

2. กลุ่มช่วงชั้นทางการเมือง (political strata)

บุคคลในกลุ่มนี้ ประกอบไปด้วยผู้ที่ให้ความสนใจ และแสวงหาข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอมีความห่วงใย และความรู้ดีว่าตนเองสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ และพวกนี้จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง มีความตื่นตัว และจะพยายามที่จะแสวงหาอำนาจทางการเมือง หรือไม่ก็เข้าไปมีอิทธิพล ต่อการตัดสินใจทางการเมือง ในรูปใดรูปหนึ่ง บุคคลในกลุ่มนี้อาจแบ่งออกได้อีกเป็น 2 กลุ่มย่อย ๆ ด้วยกัน คือ

2.1 กลุ่มที่แสวงหาอำนาจ (power seekers) กลุ่มนี้ประกอบด้วยบุคคลที่พยายามใช้ทรัพยากร หรือสิ่งที่มีคุณค่าที่มีอยู่ทุกชนิดเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ โดยสรุปพวกนี้จะใช้ข้ออ้างของการแสวงหาอำนาจของตนเอง ดังนี้

- 1) เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยรวม
- 2) เพื่อประโยชน์ส่วนตน
- 3) เป็นการสนองตอบต่อแรงกระตุ้นจากจิตใต้สำนึก เช่น ต้องการให้ได้มาซึ่งอำนาจเพื่อใช้อำนาจนั้น เป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองถูกกีดกันในตอนวัยเยาว์ เป็นต้น

2.2 กลุ่มผู้นำที่มีอำนาจ (powerful elites) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่สามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และชำนาญกว่าในการให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง

จึงอาจสรุปได้ว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพวกหรือกลุ่มการเมืองนี้ จะปรากฏอยู่ในแวดวงการเมืองของทุกสังคม บางสังคมประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมมาก บางสังคม

ประชาชนถูกจำกัดให้เข้ามีส่วนร่วม เฉพาะในบางเรื่องบางโอกาส

Milbrath ได้จัดชนชั้นทางสังคม (social class) ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไว้ 3 ประเภท คือ (Milbrath 1965: pp.20-21)

1. ผู้ลงต่อสู้ในสนามทางการเมือง (gladiator)
2. ผู้ชม (spectators) เป็นผู้แสวงหาข่าวสาร และออกเสียงเลือกตั้ง
3. ผู้ไม่สนใจทางการเมือง (apathetics) เป็นผู้เข้าร่วมที่ไม่มีปฏิริยาตอบ

จรรยา สุกภาพ ได้แบ่งประเภทผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง ไว้ดังนี้ คือ

1. ชนชั้นนำระดับสูง และชนชั้นนำระดับกลาง พิจารณาจากการใช้หลักตำแหน่ง และชื่อเสียง

2. บุคคลระดับอื่น ที่มีบทบาททางการเมืองและมีส่วนใช้อำนาจทางการเมือง ได้แก่ ผู้ที่อยู่ในระดับชั้นของสังคม ซึ่งมีฐานะที่จะใช้อิทธิพลทางการเมืองได้ ผู้ที่มีความตื่นตัว และเป็นผู้ดำเนินการทางการเมืองได้ กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง (จรรยา สุกภาพ 2519: 331-334)

แบบแผนของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละรูปแบบของสังคมแต่ละสังคมอาจดำเนินไปใน

2 แบบแผนใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1. การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นอิสระ (autonomous political participation) หมายถึง ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ ด้วยความพึงพอใจส่วนตัว เป็นไปโดยความสมัครใจ หรือได้พินิจพิจารณาใช้วิจารณญาณของตนเอง มองเห็นประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วม และมองเห็นว่าตนเองสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างแท้จริง

2. การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถูกปลุกกระดม (mobilized political participation) หมายถึง ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของราษฎร ที่เป็นไปโดยที่ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของเขาเอง แต่เกิดจากผู้อื่นปลุกกระดมให้เขาเข้าร่วมในการกระทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ โดยการขู่เข็ญบังคับ ชักจูง หรือใช้อิทธิพลทางวัตถุ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามที่ผู้ปลุกกระดมต้องการ

ฐานของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

คำว่า ฐานในที่นี้หมายถึงกลุ่มหรือองค์กรที่บุคคลสังกัด โดยมีจุดมุ่งหมายตลอดจนวิธีการที่เป็นของตนเอง ซึ่งแต่ละกลุ่มแต่ละองค์กรต่างก็มีจุดมุ่งหมายและวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งผลอันเป็นที่ปรารถนาอาจจะคล้ายกัน หรือแตกต่างกัน หรืออาจจะขัดแย้งกับของอีกกลุ่มหรือองค์กรหนึ่งก็ได้ โดยผ่านทางกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้เองที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมกันเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ โดยมีมุ่งหวังที่จะใช้อิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้เป็นไปในรูปแบบใด ๆ โดยมีมุ่งหวังที่จะใช้อิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้เป็นไปในรูปของการเสนอต่อประโยชน์ของกลุ่มหรือองค์กรเองและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านกลุ่มหรือองค์กรนี้จะสร้างอิทธิพลในลักษณะที่กว้างขวางกว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของแต่ละบุคคลมาก จึงอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มหรือองค์กรจะเป็นฐานที่สำคัญยิ่ง ต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง การที่บุคคลได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในองค์กรซึ่งจะเน้นในเรื่องของการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มุ่งที่เป้าหมายร่วมกันและการเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ โดยอาศัยความสามารถ ทั้งในแง่ของทักษะและการศึกษา จะเป็นผลให้บุคคลได้เรียนรู้ค่านิยมใหม่ ๆ มีความตระหนักร่วมกัน ในผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่ผลประโยชน์ของกลุ่มหนึ่งไม่พ้นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของบรรดาสมาชิกของกลุ่มองค์กรจึงมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้มาก

สาเหตุของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ในทางทฤษฎีนั้น การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามที่จะทำให้เป้าหมายของพวกเขาประสบความสำเร็จหรือบรรลุได้นั้น ถ้าพวกเขาเห็นว่า อาจจะกระทำไม่ได้โดยวิธีการที่ไม่เป็นการเมือง หรือเห็นว่าวิธีการที่ไม่เป็นการเมืองน่าจะได้ผลดีกว่าวิธีการทางการเมืองแล้ว พวกนี้ก็จะทุ่มเทให้กับวิธีการที่ไม่เป็นการเมือง แต่เป้าหมายบางประการจำเป็นต้องใช้ วิธีการทางการเมืองเท่านั้น จึงจะบรรลุผลได้ เช่น ในเรื่องของการประกันราคาข้าว การกำหนดอัตราค่าแรงงานขั้นต่ำ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองขึ้น พวกเขาก็จำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่ว่าจะหลีกเลี่ยงได้ประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอาจจะสรุปได้ดังนี้ คือ

1. กระบวนการสร้างความทันสมัยหรือเป็นสมัยใหม่ (modernization) เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยง ระหว่างสังคมดั้งเดิมกับสังคมทันสมัย กระบวนการนี้จะเป็นผลให้สังคมดั้งเดิม

แปรเปลี่ยนไปเป็นชุมชนเมือง (urbanization) เป็นสังคมอุตสาหกรรม (industrialization) ระดับการศึกษาของคนสูงขึ้น ความหวัง ความทะเยอทะยานของคนเพิ่มสูงขึ้นอันเป็นผลจากการระดมทางการเมือง (social mobilization) ในขณะเดียวกันในสังคมที่ระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ในอัตราที่ต่ำกว่า กระบวนการระดมทางการเมืองแล้วความคับข้องใจก็จะเกิดขึ้น และถ้าความคับข้องใจเหล่านี้ไม่สามารถถูกขจัดไปได้แล้ว ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและสร้างข้อเรียกร้อง (demands) เข้าสู่ระบบการเมืองมากยิ่งขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างชนชั้นทางสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลโดยตรงจากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและจะมีส่วนเชื่อมโยง ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นอีกด้วย

3. อิทธิพลของปัญญาชน และการคมนาคมสื่อสารแบบใหม่ในสังคมที่เกิดขึ้นใหม่หลายประเทศที่นักศึกษาปัญญาชนได้เข้าไปมีบทบาทที่สำคัญ ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น ในตุรกี เกาหลีใต้ และประเทศไทยในช่วง 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้น พวกนี้ยังมีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ถึงสิทธิหน้าที่ในฐานะราษฎร เช่น ในโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยของศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยการสนับสนุนจากทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ในปี 2517 เป็นต้น

นอกจากนี้อิทธิพลจากวิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ยังมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นอย่างมาก ในบางสังคมจะใช้สื่อมวลชนเหล่านี้เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อบ้างก็เพื่อให้การอบรมทางการเมืองแก่สมาชิกของสังคม ที่สำคัญก็คือ สื่อมวลชนเหล่านี้จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง แน่แน่นอนว่าถ้าผู้ปกครองไร้ประสิทธิภาพ ไม่สนองต่อความต้องการของสมาชิกในสังคม ก็จะเป็นผลให้เรียกร้องต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ก็จะเพิ่มมากขึ้นด้วย

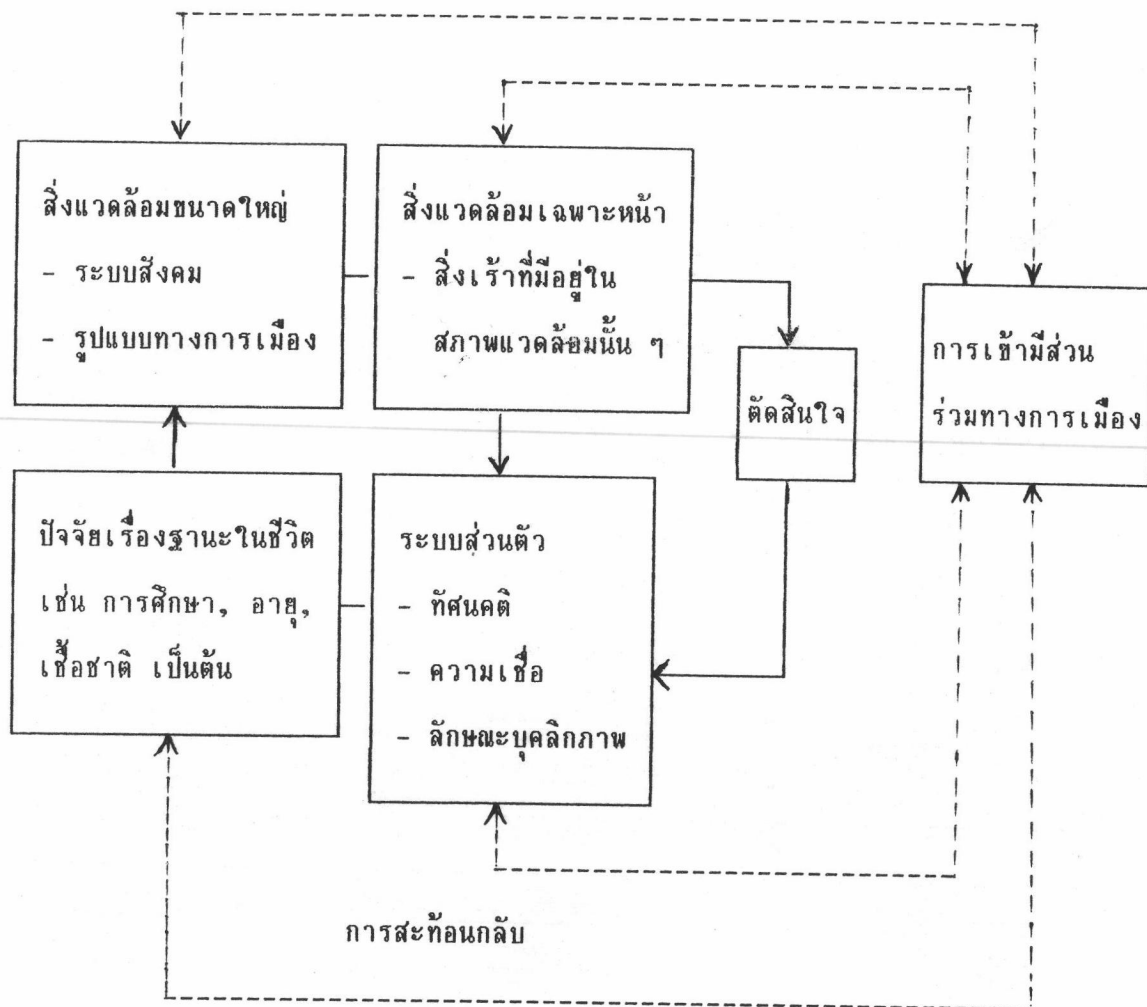
4. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำทางการเมือง ก็ถือเป็นสาเหตุประการสำคัญอันจะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การขัดแย้งนี้มักจะเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้นำที่อยู่ในอำนาจซึ่งไม่ต้องการที่จะให้ผู้นำใหม่ที่มีหัวคิดก้าวหน้า เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นเหตุให้กลุ่มผู้นำใหม่จำเป็นต้องหาทางปลุกระดมประชาชนให้ประชาชนเกลียดชังระบบการเมืองที่เป็นอยู่ สร้างความชอบธรรมให้กับระบบการเมืองแบบใหม่ที่อ้างว่าสามารถให้ความยุติธรรมกว่าเดิม การขัดแย้งกันนี้มักจะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองใน

รูปของการใช้กำลังรุนแรง (เช่น วิกฤตการณ์การเมืองไทย : กรณีพฤษภาทวิโชค พ.ศ. 2535 เป็นต้น)

5. รัฐบาลเข้าไปมีส่วนข้องเกี่ยวกับเรื่องราวในทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของสังคมมากยิ่งขึ้นนับเป็นสาเหตุที่สำคัญ อันจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

6. อธิปไตยของการศึกษามีการวิจัยหลายชิ้นที่พบว่า คนที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงมีแนวโน้มว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่สูงกว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อย

Lester W. Milbrath และ M.L. Goel ได้พยายามสรุปแง่มุมหรือปัจจัยต่าง ๆ อันนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเขียนเป็นภาพได้ ดังรูปที่ 1

ที่มา : สิทธิพันธ์ พุกทพูน, ทฤษฎีพัฒนาการเมือง, หน้า 173.

รูปที่ 1 การมีส่วนร่วมทางการเมือง

สิ่งแวดล้อมเฉพาะหน้าในส่วนของสิ่งเร้านั้น Milbrath กับ Goel ได้รวบรวมข้อค้นพบจากการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านไว้พอจะสรุปได้ดังนี้

1. ยิ่งบุคคลได้รับสิ่งเร้าเกี่ยวกับการเมืองมากเท่าไร เขาจะยิ่งมีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและจะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะที่ "ลึก" มากขึ้นเท่านั้น

2. บุคคลที่เข้ามีส่วนร่วมในการพูดคุยทางการเมืองอย่างไม่เป็นทางการ จะมีแนวโน้มว่าจะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ มากกว่า

พวกที่ไม่มีการพูดคุยทางการเมืองเลย

3. ชั้นชั้นกลางมักจะได้รับสิ่งเร้าทางการเมืองมากกว่าชนชั้นกรรมกร

4. ในเมื่อบุคคลมีแนวโน้มว่าจะติดต่อเจรจากันกับบุคคลอื่น ๆ ที่มีระดับการศึกษาเท่าเทียมกัน และในเมื่อบุคคลที่มีการศึกษาสูงโดยทั่ว ๆ ไปจะยุ่งเกี่ยวและพูดคุยเรื่องการเมืองมากกว่า พวกนี้จึงมักพบกับสิ่งเร้าเกี่ยวกับการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาต่ำด้วย

5. บุคคลที่พึงพอใจในพรรคหรือผู้สมัครใด ๆ มักจะมีสิ่งเร้าทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ไม่รู้จะเลือกใครหรือพรรคใดดี

ในเรื่องของปัจจัยส่วนตัวนั้น Milbrath และ Goel ได้รวบรวมข้อค้นพบไว้ ดังนี้

1. บุคคลที่มีความสนใจและห่วงใยเรื่องการเมือง มักจะมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรม

2. บุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง โดยเฉพาะมีระดับของการศึกษาสูง มีแนวโน้มในทางจิตวิทยาว่า จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพต่ำ

3. บุคคลที่มีความจงรักภักดี หรือมีความพึงพอใจในพรรคการเมือง หรือกลุ่มทางการเมืองใด ๆ มีแนวโน้มว่าจะกระตือรือร้น ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

4. บุคคลที่รู้สึกในความสำเร็จของตนเอง จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับสูงกว่าบุคคลที่ไม่รู้สึกเช่นนั้น

5. บุคคลที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมในกิจการของครอบครัวในช่วงเฮาวิชัย มีแนวโน้มว่าจะพัฒนาความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญในช่วงเวลาแห่งชีวิตต่อ ๆ มา

6. พวกที่มีแนวโน้มว่า จะเข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบของการใช้ความรุนแรงหาได้เป็น เพราะถูกบีบบังคับ ถูกสังคมเพิกเฉย หรือมาจากชนชั้นต่ำไม่ แต่พวกนี้มักจะเป็นพวกที่ได้รับการศึกษา

ดี เป็นที่รู้จักกันในสังคม สนใจการเมืองและมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองเป็นอย่างดี และยังเป็นพวกที่เชื่อในความสามารถของตนเองว่าจะสร้างผลกระทบต่อการเมืองได้

7. บุคคลที่มีบุคลิกภาพชอบออกสังคม มักจะมีแนวโน้มว่าจะเข้าสู่การเมือง และมักจะมีบทบาทเป็นผู้นำด้วย

8. บุคคลที่เกิดจากชนชั้นกลางระดับสูงหรืออยู่ในสภาพแวดล้อม ซึ่งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง ๆ มีแนวโน้มว่าจะพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความรู้สึกว่าคุณมีความสามารถมากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ

ในส่วนปัจจัยเรื่องของฐานะตำแหน่งทางสังคมนั้น Milbrath และ Goel ได้สรุปรวบรวมดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของสังคมมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกล

2. เด็ก ๆ ที่เติบโตจากครอบครัวที่บ้านอยู่ใกล้ศูนย์กลางของสังคมมีแนวโน้มว่าจะพัฒนาบุคลิกภาพ ความเชื่อ และทัศนคติอันจะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ง่าย

3. ประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับสูง จะมีระดับของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าในประเทศที่มีระดับของการพัฒนาต่ำ

4. บุคคลที่มีความกินอยู่ดีมีมาก มักจะมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าพวกที่ยากไร้

5. บุคคลที่มีการศึกษาสูง มีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า ผู้ที่มีการศึกษาน้อย

6. บุคคลที่มีฐานะดี มีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีฐานะด้อยกว่า

7. ช่างนามักจะมีความตื่นตัวทางการเมืองน้อยกว่าชาวเมือง

8. บุคคลที่เข้าเกี่ยวข้องกับองค์กร มักจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ

9. สมาชิกสหภาพแรงงาน มักจะมีความสนใจการเมืองมีจุดยืนทางการเมือง และไปใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนมากกว่าพวกที่ไม่ได้เป็นสมาชิก

10. ยิ่งบุคคลอาศัยอยู่ในชุมชนใด ๆ เป็นเวลานาน พวกนั้นจะมีแนวโน้มว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมาก

11. การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของคนจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามช่วงอายุจนกระทั่งถึงวัยกลางคนแล้วจะค่อย ๆ ลดลงเมื่ออายุมาก ๆ เข้า

ในส่วนตัวแปรผันเรื่องของสิ่งแวดล้อมขนาดใหญ่ เช่นระบบสังคมและรูปแบบทางการเมืองนั้น Milbrath และ Goel ได้สรุปไว้เป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

1. สังคมที่ซึ่งมีความทันสมัยมากก็จะยิ่งมีระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสูง
2. ยิ่งมีการแข่งขันกันระหว่างพรรคการเมืองก็ยิ่งมีแนวโน้มว่าระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจะสูงขึ้น
3. ยิ่งการเลือกตั้งเกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่มีอำนาจมาก หรือเป็นการเลือกตั้งระดับชาติก็ยิ่งมีผู้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมาก
4. ประชาชนมีแนวโน้มว่าจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งในคราวที่มีผู้สมัครให้เขาเลือกมากหรือมีความแตกต่าง อย่างเห็นได้ชัดเจนมากกว่าในคราวที่มีผู้สมัครน้อยคน หรือไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้สมัคร
5. ยิ่งมีการโฆษณาชวนเชื่อมาก จำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งก็จะสูง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

โดยทั่วไปความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic status) กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่องจากสถานภาพของบุคคล จะถูกกำหนดอยู่ในแต่ละระดับตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เขาเป็นอยู่

แม้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมไม่เหมือนอำนาจในการเมืองโดยตรง แต่ก็เป็นที่เห็นได้ว่าสิ่งนี้สามารถนำไปสู่การมีอำนาจในทางการเมืองได้ และในทางกลับกัน อำนาจในทางการเมืองก็จะเป็นหนทางนำไปสู่ความมั่นคงในทางฐานะเศรษฐกิจและสังคมได้เช่นกัน

ดังนั้น ประชาชนที่มีฐานะมั่นคงในทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการมีการศึกษาสูง มีเกียรติ ก็จะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการมีอิทธิพลทางการเมืองโดยปราศจากข้อจำกัดต่าง ๆ

ในความแตกต่างกันของการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะมีผลกระทบต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลด้วย บุคคลซึ่งอยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงก็ย่อมมีโอกาสและทรัพยากรที่จะเข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองด้วย

ในขณะเดียวกัน นโยบายของรัฐก็จะคงไว้และเอื้ออำนวยต่อสถานภาพของบุคคลซึ่งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าคนอื่น ๆ มีโอกาสมากที่จะได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในสภาพที่ต่ำกว่า (Nie and Verba, ค.ศ.1972: 2-5)

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของประเทศ ตามไปด้วย เมื่อประเทศมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น จะส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงตามมา คือ

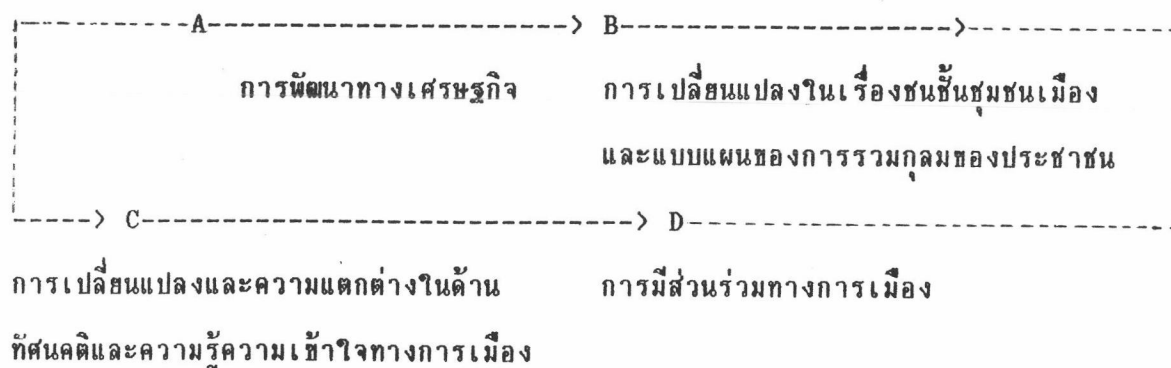
1. ความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงและระดับกลางจะมีมากขึ้น

2. ประชาชนส่วนใหญ่จะหลั่งไหลเข้ามาอยู่ในชุมชนเขตเมือง

3. สภาพเศรษฐกิจจะมีลักษณะซับซ้อนและมีความสำคัญมากขึ้น ตลอดจนจะเกิดองค์การระดับทุติยภูมิเพิ่มมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าว จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วย ประชาชนส่วนใหญ่พบว่าตนเองอยู่ในสภาพที่ได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองสูงขึ้น ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนผังให้เห็นได้ดังนี้

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถกำหนดได้จากระดับการศึกษา อาชีพและระดับรายได้ (Olsen, 1972 : 319 ; Alexander, 1975 : 325)

(Nie, Powell and Prewitt, 1969 : 808)

แผนภูมิที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

การศึกษา

ในบรรดาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง จากการศึกษาวิจัยหลาย ๆ ครั้งพอจะสรุปได้ว่า บุคคลซึ่งมีระดับการศึกษาสูง มีความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงกว่าบุคคลซึ่งมีการศึกษาระดับ (Almond and Verba, 1963; Nie, Powell and Prewitt, 1969; Verba and Nie, 1972 ; Milbrath and Goel, 1977) การศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องทั้งในเรื่องสถานภาพและงานอาชีพ และเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลอย่างมากในการที่จะจูงใจให้บุคคลที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างในด้านความสำเร็จของการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับความแตกต่างในบุคลิกภาพทางสังคม

บุคคลซึ่งได้รับการศึกษาสูงมีโอกาที่จะได้ทำงานดี ๆ มีรายได้มากขึ้น มีโอกาสในการรับรู้ข่าวสารการเมืองมากขึ้น ก้าวไปสู่สถานภาพทางสังคมสูงขึ้น มีโอกาสรับรู้ถึงผลกระทบของรัฐบาล มีโอกาสได้รับประโยชน์ในทางการเมือง และมีความพึงพอใจทางการเมือง

Almond กับ Verba ได้สรุปความสัมพันธ์ของการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ดังนี้

1. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นถึงขั้นหนึ่งในผลกระทบที่รัฐบาลมีต่อปัจเจกบุคคลมากกว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาระดับต่ำ
2. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นมักจะเห็นได้ว่าเป็นผู้สนใจข่าวสารทางการเมืองให้ ความสนใจในการรณรงค์หาเสียงมากกว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาระดับต่ำ
3. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นมักจะเห็นได้ว่าเป็นผู้สนใจข่าวสารทางการเมืองให้ ความสนใจในการรณรงค์หาเสียงมากกว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาระดับต่ำ
4. บุคคลซึ่งมีการศึกษาสูงขึ้นจะมีความคิดเห็นในเรื่องการเมืองกว้างขวางมากขึ้น
5. บุคคลซึ่งได้รับการศึกษาสูงขึ้นมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการถกเถียง หรือ แสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น
6. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจะรู้สึกสะอึกใจที่จะพูดคุยกับบุคคลอื่นถึงปัญหาบ้านเมือง ในขณะที่ได้รับการศึกษาน้อยจะพยายามหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นในเรื่องเหล่านั้น
7. บุคคลที่มีการศึกษาสูงดูเหมือนว่าจะพิจารณาตนเองในฐานะที่จะสามารถมีอิทธิพลต่อ รัฐบาลได้
8. บุคคลซึ่งได้รับการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์การ
9. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงจะมีความมั่นใจในการเข้าสังคม และเชื่อว่าบุคคลอื่นเป็น ผู้มีคุณค่าและมีประโยชน์ (Almond and Verba, 1963 : 380-381)

สถานภาพทางอาชีพ

งานอาชีพของบุคคลนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งประการหนึ่งในชีวิตของทุกคน และมีบทบาท อย่างสำคัญในการสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะนิสัยในทางอาชีพ (occupation habits) ที่มีต่อ สภาพทั่ว ๆ ไปในทางการเมืองด้วย ถือได้ว่าอาชีพจะก่อให้เกิดความคิด ความเชื่อ และอุดมคติ ทางการเมือง โดยผ่านอุปนิสัยการดำเนินชีวิตและสถานภาพในสังคม ตลอดจนเกียรติภูมิแห่งตน ของบุคคล

ชีวิตการงานของบุคคลอาจจะไม่ใช่กิจกรรมทางการเมืองโดยตรง แต่ก็มีผลกระทบซึ่งกัน และกัน เช่น สถานภาพทางอาชีพก็เป็นสิ่งกำหนดสถานภาพของบุคคลในสังคม ซึ่งต้องเกี่ยวข้อใน เรื่องอำนาจอยู่ด้วย อาจเป็นการเกี่ยวข้อกับอำนาจโดยตรง หรืออย่างน้อยก็เกิดจากความ คิดความเชื่อในระบบสังคมการเมือง Sigel และ Hoskin ได้สรุปไว้ดังนี้

1. บุคคลยิ่งมีความพอใจในเกียรติภูมิของอาชีพมากกว่าเท่าใด การก้าวไปสู่สถานภาพทางอาชีพที่สูงขึ้นก็จะทำให้บุคคลพึงพอใจในอาชีพมากขึ้น
2. เมื่อบุคคลนั้นอยู่ในสถานภาพทางอาชีพสูงขึ้น บุคคลจะมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้นด้วย
3. เมื่อบุคคลมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ความพร้อมหลาย ๆ ประการที่จะเข้าสู่การแสวงหาอำนาจทางการเมืองก็มีมากขึ้น
4. เมื่อสถานภาพทางอาชีพและสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น ดูเหมือนว่าทัศนคติในทางการเมืองของบุคคลจะเป็นไปในลักษณะอนุรักษ์นิยมมากขึ้น ในทางกลับกัน บุคคลซึ่งอยู่ในสถานภาพทางอาชีพต่ำ เช่น ผู้ใช้แรงงาน ไม่ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง แต่จะตระหนักถึงเรื่องเศรษฐกิจมากกว่า (Sigel and Hoskin, 1977 : 271-285)

ในการจำแนกอาชีพซึ่งมีอยู่มาช้านั้น สามารถจำแนกเป็นอันดับและสถานภาพทางอาชีพซึ่งแตกต่างกันออกไปตามลักษณะอาชีพ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้ (Jensen, 1960)

- กลุ่มอาชีพซึ่งใช้วิชาชีพ (professionals) เป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ

- กลุ่มนักธุรกิจ (businessman)
- กลุ่มเสมียนพนักงาน (clerical)
- กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ซึ่งใช้ทักษะและกึ่งทักษะ (skilled workers and semi-skilled workers)
- กลุ่มผู้ใช้แรงงาน (unskilled workers)

ส่วน Lane ได้เสนอแนะถึงลักษณะของงานซึ่งเลือกอำนาจให้ผู้ที่อยู่ในสถานภาพของงานอาชีพนั้น มีส่วนร่วมในทางการเมืองสูงขึ้น คือ (Lane, 1959 : 334)

1. เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม และการใช้ความรู้ ทักษะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมือง
2. เป็นงานที่มีโอกาสที่จะปฏิสังสรรค์กับบุคคลที่มีทัศนคติที่คล้ายคลึงกัน
3. เป็นงานที่ได้รับสิทธิประโยชน์จากนโยบายของรัฐบาล

4. เป็นงานซึ่งมีบทบาทและรับผิดชอบในการบริการสังคม

รายได้

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า บุคคลที่มีความมั่งคั่งและมั่นคงทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนที่มีความมั่งคั่งน้อย (Milbrath and Goel, 1997: 96) ซึ่งจะส่งผลถึงการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศด้วย นอกจากนี้ยังเกี่ยวโยงไปถึงกิจกรรมทางการเมืองในระดับประเทศ ซึ่งจะสรุปได้ว่า ประเทศซึ่งมีรายได้ประชากรต่อแต่ละบุคคลสูง จะมีผลให้อัตราการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองสูงตามไปด้วย

รายได้ของประชาชนที่มีความแตกต่างกันจะเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกันตามไปด้วย มักจะมีผลกระทบต่อกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับเกียรติภูมิแห่งตนของบุคคลนั้น ๆ เช่น คนมีรายได้สูง มีฐานะทางสังคมดี ก็สามารถที่จะจูงใจบุคคลอื่น ๆ ไปลงคะแนนเสียง มีกำลังเงินที่จะบริจาคช่วยเหลือพรรคการเมือง

นอกจากนี้ รายได้ยังมีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และความแตกต่างทางด้านทัศนคติทางการเมือง การมีฐานะมั่งคั่งจะทำให้มีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมและกลุ่มสังคมต่าง ๆ มีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารทางการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทัศนคติทางการเมือง ความคิด ความเชื่อทางการเมือง ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นตามไปด้วย

จากการค้นคว้าผลงานวิจัยเรื่องข่าวสารการเมืองของคนไทย ซึ่งพรศักดิ์ พ่องแผ้ว ได้ทำการศึกษาประชากรกว่า 2,000 คน ในทุกภาคของประเทศ ได้ค้นพบ นัยสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสถานะทางสังคมกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ และยังได้ค้นพบอีกว่าตัวแปรความมั่งคั่งที่มีอิทธิพลต่อการผลักดัน ให้ประชาชนไทยมีส่วนร่วมทางการเมือง คือระดับการศึกษา โดย พรศักดิ์ ได้อธิบายว่า ระดับการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญ ที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในลักษณะทางสังคมและจิตวิทยาอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ บุคคลผู้มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะมีอาชีพ และรายได้สูง มีความเชื่อมั่นและความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ตลอดจนมีข่าวสารทางการเมืองดีกว่าผู้มีการศึกษานั่นเอง

ผลงานวิจัยเกี่ยวกับมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทย อีกชิ้นหนึ่ง ที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นถึง นิสัยสัมพันธ์ระหว่างสถานทางเศรษฐกิจและสังคมกับการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนไทย ก็คือรายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2512, 2519, 2522, 2526 และ 2529 ซึ่งกรมการปกครองได้ทำการศึกษาไว้ โดยปรากฏผลการวิจัยว่า ผู้อาศัยอยู่ในชนบทไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าในเมือง เพศชายไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากกว่า เพศหญิงผู้มีอายุปานกลางใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าผู้มีอายุน้อย อาชีพข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และกำนันผู้ใหญ่บ้าน ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด ผู้มีการศึกษาน้อยไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าผู้มีการศึกษาสูง แต่ค้นพบว่าระดับของรายได้มีความแตกต่างในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งน้อยมาก

ความพร้อมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเน้นการรับรู้ข่าวสารการเมือง ของประชาชนผ่านทางสื่อมวลชนชนิดต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญประการหนึ่งในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นยุคแห่งข่าวสาร

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดทางเลือกในการตัดสินใจทางการเมืองมากกว่าที่จะกำหนดการตัดสินใจ ทั้งนี้เพราะประชาชนจะเป็นผู้กระทำในสิ่งซึ่งเขาตัดสินใจแล้วว่าเป็น

- การกระทำซึ่งผ่านการเลือกสรรแล้ว (selective exposure)
- การกระทำซึ่งผ่านการไตร่ตรองอย่างเข้มงวด (selective attention)

สิ่งที่ประชาชนตั้งใจกระทำเมื่อเขาได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ คือ จะต้องพิจารณาว่าข่าวสารนั้นก่อให้เกิดความคิดทางการเมืองบ้างหรือไม่ (Berkman, 1986 : 3)

โดยปกติคนเราจะมีแนวคิดและข้อมูลทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองของตน อันมีพื้นฐานมากจากการที่บุคคลต้องเป็นสมาชิกของสังคม เริ่มต้นจากครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงกลุ่มหรือองค์กรที่ตนได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความคิด ความเชื่อทางการเมือง

บทบาทของสื่อมวลชนในสมัยก่อนจะมีเพียงหนังสือพิมพ์กับวิทยุ แต่ในปัจจุบันโทรทัศน์จะเข้ามามีบทบาทอย่างมาก เริ่มต้นตั้งแต่กลางปี 1960 เป็นต้นมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติในเรื่องข่าวสาร คาดว่า ร้อยละ 96 ของครอบครัวอเมริกัน จะมีโทรทัศน์ในครอบครอง

รายการโทรทัศน์ประกอบด้วยรายการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น การเสนอข่าวประเทศของทางราชการ การสนทนาปัญหาทางการเมือง การสัมภาษณ์และการรณรงค์ทางการเมือง โทรทัศน์จะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงขอบข่ายของการรับรู้ข่าวสาร ครอบคลุมไปด้วยสาระทั้งทางด้านสังคมและการเมือง ก่อให้เกิดสมรรถนะของสื่อมวลชนที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อทัศนทางการเมืองของประชาชนซึ่ง McComb และ Shaw ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

ประชาชนได้รับการเรียนรู้จากสื่อมวลชนไม่เพียงแต่ได้รับข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับปัญหาสังคมหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุก ๆ วัน เขายังมีโอกาสเรียนรู้ว่ามันเป็นความสำคัญมากน้อยแค่ไหนที่เขาจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องราว ซึ่งข่าวสารแต่ละอันชี้ให้เห็นสิ่งที่ต้องพิจารณา ก็คือ ทั้งบรรณาธิการและผู้สื่อข่าวได้แสดงบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบของความเป็นจริงทางสังคม ในขณะที่เขาบริหารหน้าที่ในการเลือกสรรและเสนอข่าวสารแต่ละวัน ในการเสนอข่าวสารทั้งช่วงก่อนหน้าหรือในระหว่างการรณรงค์ทางการเมือง ข่าวต่าง ๆ จะต้องพิจารณาถึงลำดับของความสำคัญของข่าว เนื่องจากข่าวสารจะมีผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความคิดของบุคคล ซึ่งถือได้ว่าเป็นบทบาทสำคัญของสื่อมวลชนที่จะเรียบเรียงความคิดและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสำหรับผู้อ่าน

สรุปได้ว่า สื่อมวลชนจะไม่ประสบความสำเร็จเลยในการบอกว่า "ผู้อ่านจะต้องคิดในเรื่องใด (What to think) แต่จะประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการบอกผู้อ่านว่าจะต้องคิดในเรื่องนั้นเช่นไร (What to think about)" (McComb and Shaw, 1977 : 5)

ปัจจัยพื้นฐานของระบบสื่อสารการเมือง

อาจกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ถึงองค์ประกอบหลัก ๆ ของระบบสื่อสารการเมือง ซึ่งประกอบด้วย

1. ขอบเขตของการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสถาบันทางการเมือง
2. ขอบเขตของการเมืองที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสถาบันสื่อมวลชน
3. แนวทางของประชาชนผู้รับข่าวสารที่มีต่อการสื่อสารทางการเมือง
4. ลักษณะของการสื่อสารที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง

ในปฏิสัมพันธ์ของสถาบันทั้งสอง คือ สถาบันสื่อสารมวลชน และสถาบันการเมือง อยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งกันและกัน เดิมทีเคียของค์การทั้ง 2 ประเภท ต่างก็มีพื้นฐานอำนาจที่เป็นอิสระในสังคม กล่าวคือ

สถาบันการเมือง ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับความสนใจทางการเมือง การรื้อระดมของพลังทางสังคม ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกิจกรรมทางการเมือง ในขณะที่สถาบันสื่อมวลชนจะทำหน้าที่ไม่เด่นชัดในทางการเมือง กล่าวคือ กิจกรรมทางการเมืองจะเป็นไปเช่นไรขึ้นอยู่กับข่าวสารและทัศนคติที่ผ่านออกไป ซึ่งเป็นผลให้สื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลทางการเมืองขึ้นมากได้ เช่นกัน ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- ในด้านโครงสร้าง (structural root) อิทธิพลทางโครงสร้างเกิดจากความสามารถของสื่อมวลชนที่จะเสนอสิ่งต่าง ๆ ต่อทั้งนักการเมืองและประชาชน ซึ่งความสำคัญของสื่อมวลชนในทางการเมืองก็ต้องอาศัยคุณลักษณะ หรือคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งจะต้องให้ความสนใจในข่าวสาร ตลอดจนความเคลื่อนไหวทางการเมือง

- ในด้านจิตวิทยา (psychological root) อิทธิพลของสื่อมวลชนในทางจิตวิทยาเกิดจากความสัมพันธ์ของความเชื่อและความไว้วางใจ ซึ่งสื่อมวลชนแต่ละประเภทจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับสมาชิกของสังคมในเรื่องความผูกพันอันเป็นพื้นฐานมาจากความต้องการความสำเร็จตามความคาดหวังของตน (fulfilment) และความมั่นคงในความสัมพันธ์อย่างเชื่อมั่นในอดีตซึ่งเป็นข้อกำหนดตามกฎหมายขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งบุคคลได้รับการถ่ายทอดข้อมูลเป็นเวลานานผ่านทางสื่อมวลชน

- ในด้านปทัสถาน (normative root) อิทธิพลของสื่อมวลชนจะมีความสำคัญมากในช่วงที่มีการขัดแย้งทางความคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องกำหนดเครื่องมือบางอย่างที่จะปกป้องไม่ให้ประชาชนปฏิเสธอำนาจทางการเมืองของรัฐ จึงต้องมีการกำหนดบทบาทอิสระขององค์การสื่อมวลชนในทางการเมือง และปกป้องให้ปลอดจากความพหุอำนาจภายนอกที่จะเข้ามาจำกัดองค์การนี้ เพื่อมิให้องค์การตกอยู่ภายใต้อิทธิพลใด ๆ (Gurevitch and Blumber, 1977 : 273-275)

พลังทางสังคมของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอย่างมากที่จะส่งผลถึงบุคคล สถาบัน ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. สื่อมวลชนสามารถนำไปสู่ปัญหาและวิธีการแก้ไขโดยตรง ในส่วนบุคคลก็สามารถใช้ข้อมูล ข่าวสาร เป็นเสมือนอำนาจในการต่อสู้ แข่งขัน ทั้งระหว่างบุคคลและกลุ่ม
2. สื่อมวลชนสามารถกำหนดสถานภาพที่ถูกต้องตามที่กำหนดตามตัวบทกฎหมาย
3. ข่าวสารเป็นช่องทางสำหรับการชักจูงใจและเร้าระดมทางการเมือง
4. สื่อมวลชนสามารถช่วยให้สภาพสังคมดำรงอยู่ได้ตลอดไป
5. สื่อมวลชนเป็นสื่อการในการเสนอความพึงพอใจในทุกระดับ ซึ่งเป็นการให้คุณค่าและความพึงพอใจในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกันระหว่างสมาชิกในสังคม (McQuail, 1984 : 50)

พัฒนาการของสื่อต่าง ๆ ก่อให้เกิดศักยภาพในการเสริมสร้างสถาบันประชาธิปไตย สื่อมวลชนเปิดโอกาสสำหรับประชาชนที่จะได้รับข่าวสารทางการเมือง มีโอกาสติดตามกิจกรรมทางการเมืองของรัฐบาลและนักการเมือง ผู้นำทางการเมืองก็จะได้รับทราบถึงวิธีการในการสื่อสาร และทำความเข้าใจกับประชาชนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกรัฐที่มีการเลือกตั้ง

สื่อมวลชนจะได้ความมั่นใจในการขยายโอกาสในการเสนอข่าวสารทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สื่อมวลชนจะเสนอข้อมูล ข่าวสารทางสังคม เศรษฐกิจการเมืองที่ดีกว่าตามความรับผิดชอบในฐานะสื่อมวลชน ในตอนต่อไปจะได้กล่าวถึงตำรวจบ้าน ซึ่งเป็นโครงการที่ทางกรมตำรวจจัดตั้งขึ้นมา เพื่อการแสวงหาความร่วมมือสนับสนุน ในการปราบปรามอาชญากรรม

โครงการตำรวจบ้าน

ตำรวจบ้านคือประชาชนที่ผ่านหลักสูตรการอบรมของกองบัญชาการตำรวจนครบาล โดยมีจุดประสงค์เพื่อแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ตามแผนการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมของกรมตำรวจ กรมตำรวจ ได้มีคำสั่งที่ 169/2537 แต่งตั้งคณะกรรมการจัดการฝึกอบรมและวิทยากรตามโครงการตำรวจบ้าน กองบัญชาการตำรวจนครบาล โดยพลตำรวจโทชัยสิทธิ์ กาญจนกิจ ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเป็นประธานในโครงการตำรวจบ้าน (กองบัญชาการตำรวจนครบาล, 2537:1-8)

การดำเนินงานของกองบัญชาการตำรวจนครบาลนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะแสวงหาความร่วมมือจากประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ในการป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของตนให้พ้นจากอาชญากรรมประเภทต่างๆ และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ได้มีการจัดการฝึกอบรมประชาชนในเขตนครบาลพระนครเหนือมีผู้สำเร็จหลักสูตรตำรวจบ้าน 3,049 คน ฝึกอบรมประชาชนในเขตตำรวจนครบาลพระนครใต้ จำนวน 1,612 คน ฝึกอบรมประชาชนในเขตนครบาลธนบุรี จำนวน 2,360 คน รวมประชาชนอบรมหลักสูตรตำรวจบ้านแล้วมีทั้งหมด 7,021 คน

การอบรมหลักสูตรตำรวจบ้าน หลักสูตรการฝึกอบรม ใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมวันละ 6 ชั่วโมง จำนวนรุ่นละ 2 วัน มีจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมรุ่นละ 70-100 คน ได้กำหนดคุณสมบัติผู้เข้ารับการฝึกอบรมไว้ดังนี้คือ เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพอยู่ในเขตสถานีตำรวจที่เป็นสมาชิกจะไม่ใช่บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลไร้ความสามารถ หรือผู้ติดยาเสพติดฯ หรือเป็นผู้ไม่พึงปรารถนาของสังคม และเป็นบุคคลที่ประกอบอาชีพสุจริตโดยให้พิจารณาจากผู้ประกอบอาชีพดังต่อไปนี้ สมาชิกชมรมนักวิทยุสมัครเล่น (วี.อาร์) และ/หรือสมาชิกของมูลนิธิต่างๆ หน่วยงานรักษาความปลอดภัย (ตั้งแต่ระดับหัวหน้าขึ้นไป) ผู้นำชุมชนแออัดหรือหมู่บ้านจัดสรร อาจารย์ผู้ปกครองสถาบันการศึกษาต่างๆในเขตรับผิดชอบ ผู้ดูแลอาคารแบ่งห้องให้เช่า ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ผู้ประกอบอาชีพสุจริตอื่นๆซึ่งมีความสมัครใจที่จะช่วยเหลือกิจการตำรวจและสังคมอย่างแท้จริง

การอบรมตำรวบ้านมีเนื้อหาหลักสูตร เน้นการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม การแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนให้การสนับสนุน โดยการอบรมเนื้อหาของงานชุมชนสัมพันธ์ ความรู้เบื้องต้นทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป การป้องกันอาชญากรรมด้วยตนเอง การสกัดต้นเหตุ หรือการตัดโอกาสการก่ออาชญากรรมของคนร้ายให้ลดลงหรือหมดไป ปัญหาและสาเหตุของอาชญากรรม เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของอาชญากรรมและผลเสียหายของอาชญากรรมประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นและฝึกฝนวิชาชีพเล็กน้อยๆ เช่น การดับเพลิง และการจราจร การต่อสู้ป้องกันตัวและวิชาทหาร เป็นต้น

ตำรวบ้านคือประชาชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับตำรวจเพื่อป้องกันอาชญากรรมในชุมชน ได้ประชาชนมีความสงบสุขสะดวกสบายและมีความปลอดภัยในสังคม ตำรวบ้านเพิ่งกำเนิดมาไม่นานคือจากปี 2537 ถึงปัจจุบัน 2539 ซึ่งนับว่ายังเป็นโครงการหนึ่งที่จะถึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปราบปรามอาชญากรรม อาจจะต้องใช้ระยะเวลาสักช่วงหนึ่ง 5-10 ปี เพื่อที่โครงการตำรวบ้านจะมีอิทธิพลอยู่ในชุมชนประชาชนจะได้มีความรู้และความเข้าใจการปฏิบัติงานของตำรวจบ้าน

สรุป

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกันและความผูกพันระหว่างบุคคล ทั้งในด้านชีวิตส่วนตัวความรู้สึกภายในใจที่มีต่อสถาบันทางสังคม เป็นการยืนยันถึงสิทธิในความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม และการทำกิจกรรมทางการเมือง ตัวอย่างเช่น การแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง (discussion) ซึ่งเกิดจากความเชื่อว่าผลประโยชน์และความปรารถนาของประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ก็ด้วยของเขาเอง การไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) เป็นสิ่งที่ค้ำประกันการตัดสินใจถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้รับ หากว่าความรู้สึกในความสามารถทางด้านการเมืองของประชาชน สามารถพัฒนาขึ้นได้ ผลที่ติดตามมาก็คือสถานการณ์ซึ่งการตัดสินใจในการไปใช้สิทธิถูกดำเนินการอย่างเป็นไปด้วยดี จนทำให้เขาได้แสดงบทบาทในบางส่วนของระบบการเมืองนี้ด้วย